Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November 20, 2026

INNOVATIVE PEDAGOGICAL APPROACHES TO IMPROVING COMBINED-ARMS AND TACTICAL TRAINING IN THE MODERN MILITARY EDUCATION SYSTEM

Ibragimov Rustam Bakhitbayevich

Senior Lecturer, Department of Combined-Arms Training, Faculty of the North-Western Military District, University of Military Security and Defense of the Republic of Uzbekistan, Lieutenant Colonel (Reserve)

Abstract

The article examines innovative pedagogical approaches to improving combined-arms and tactical training in the modern military education system. Bloom's taxonomy, Vygotsky's zone of proximal development, Kolb's experiential learning cycle, Verbitsky's contextual learning theory and Schön's concept of reflective practice are considered as the theoretical foundation. The potential of simulation-based games, case-based learning, cooperative learning, the After-Action Review and competency-based assessment is discussed. A "preparation – execution – review" model for organizing tactical classes is proposed.

Keywords

military education, combined-arms training, tactical training, innovative pedagogical technologies, contextual learning, simulation, after action review, competency-based approach.

ZAMONAVIY HARBIY TA'LIM TIZIMIDA UMUMQO'SHIN VA TAKTIK TAYYORGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION PEDAGOGIK YONDASHUVLARI

Ibragimov Rustam Baxitbayevich - O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti Shimoli-g'arbiy harbiy okrug fakulteti Umumqo'shin tayyorgarligi kafedrasi katta o'qituvchisi, zaxiradagi podpolkovnik

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy harbiy ta'lim tizimida umumqo'shin va taktik tayyorgarlikni takomillashtirishning innovatsion pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Bloom taksonomiyasi, L.S.Vygotskiyning yaqin taraqqiyot zonasi, D.Kolbning tajribaviy o'qitish sikli, A.A.Verbitskiyning kontekstli o'qitish nazariyasi hamda

D.Shyonning reflektiv amaliyot konsepsiyasi nazariy asos sifatida ko‘rib chiqiladi. Simulyatsion o‘yinlar, vaziyatli (keys) o‘qitish, hamkorlikda o‘qitish, harakatlardan so‘nggi tahlil (After Action Review) va kompetensiyaviy baholash usullarining imkoniyatlari yoritiladi. Taktik mashg‘ulotlarni «tayyorgarlik – bajarish – tahlil» bosqichlarida tashkil etish modeli taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: harbiy ta’lim, umumqo‘shin tayyorgarligi, taktik tayyorgarlik, innovatsion pedagogik texnologiyalar, kontekstli o‘qitish, simulyatsiya, harakatlardan so‘nggi tahlil, kompetensiyaviy yondashuv.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ОБЩЕВОЙСКОВОЙ И ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Ибрагимов Рустам Бахитбаевич - Старший преподаватель кафедры общевойсковой подготовки факультета Северо-Западного военного округа Университета военной безопасности и обороны Республики Узбекистан, подполковник запаса

Аннотация. В статье анализируются инновационные педагогические подходы к совершенствованию общевойсковой и тактической подготовки в современной системе военного образования. В качестве теоретической основы рассматриваются таксономия Б. Блума, концепция зоны ближайшего развития Л.С. Выготского, цикл опытного обучения Д. Колба, теория контекстного обучения А.А. Вербицкого и концепция рефлексивной практики Д. Шёна. Раскрываются возможности имитационных игр, ситуационного (кейс) обучения, обучения в сотрудничестве, разбора действий по итогам занятия (After Action Review) и компетентностной оценки. Предложена модель организации тактических занятий по схеме «подготовка – выполнение – разбор».

Ключевые слова: военное образование, общевойсковая подготовка, тактическая подготовка, инновационные педагогические технологии, контекстное обучение, имитационное моделирование, разбор действий, компетентностный подход.

KIRISH. Zamonaviy qurolli to‘qnashuvlar harbiy kadrlar tayyorlash tizimiga yangi talablar qo‘ymoqda: jang maydonida axborot oqimining ortishi, harbiy

harakatlarning dinamik va ko‘p tarmoqli tusga kirishi, razvedka, aloqa va boshqaruv vositalarining raqamlashuvi komandirdan tezkor qaror qabul qilish, noaniqlik sharoitida mustaqil fikrlash va o‘z bo‘ysunuvchilari bilan hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini talab etadi. Bunday sharoitda umumqo‘shin va taktik tayyorgarlik faqat qoidalarni yodlash va namunaviy topshiriqlarni takrorlash bilan cheklanib qolmasligi kerak.

O‘zbekistonda ta’lim sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan bo‘lib [1], 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi PF-60-son Farmon esa ta’lim sifatini oshirish va zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish vazifalarini mustahkamlagan [2; 3]. Bu hujjatlar harbiy oliy ta’lim muassasalari uchun ham pedagogik jarayonni zamonaviylashtirish uchun huquqiy va strategik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Tadqiqotning maqsadi – harbiy ta’lim tizimida umumqo‘shin va taktik tayyorgarlikni takomillashtirishga xizmat qiladigan innovatsion pedagogik yondashuvlarni nazariy jihatdan asoslash va ularni amaliyotda qo‘llash modelini taklif etishdir. Maqolada tahliliy-qiyosiy usul, ilmiy-pedagogik adabiyotlarni o‘rganish va xorijiy tajribani umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Taktik tayyorgarlikda o‘quv maqsadlarini aniqlash uchun B. Blum boshchiligidagi mualliflar guruhi 1956-yilda taklif etgan kognitiv sohadagi o‘quv maqsadlari taksonomiyasi keng qo‘llaniladi [6]. U bilimni eslab qolishdan boshlab tushunish, qo‘llash, tahlil, sintez va baholashgacha bo‘lgan oltita darajani ajratadi. 2001-yilda L. Anderson va D. Kratvol taksonomiyani qayta ko‘rib chiqib, yuqori daraja sifatida «yaratish» ni ajratdilar [7]. Taktik masalalarda kursantdan faqat qoidani eslash emas, balki vaziyatni tahlil qilish, variantlarni baholash va o‘z qarorini asoslash talab etilgani uchun mashg‘ulot maqsadlari taksonomiyaning yuqori darajalariga yo‘naltirilishi lozim.

L.S. Vygotskiyning yaqin taraqqiyot zonasi tushunchasiga ko‘ra, o‘quvchi mustaqil bajara oladigan va faqat murabbiy yoki sherik yordamida bajara oladigan vazifalar oralig‘ida eng samarali o‘qish sodir bo‘ladi [9]. Harbiy ta’limda bu tamoyil vazifalarni murakkablik bo‘yicha bosqichma-bosqich oshirish (yakka jangchidan bo‘linma, vzvod

va rota darajasigacha) hamda tajribali o‘qituvchi-komandirning yo‘naltiruvchi rolida ifodalanadi.

D. Kolbning tajribaviy o‘qitish modeli to‘rt bosqichdan iborat: aniq tajriba, uni kuzatish va mulohaza qilish, mavhum umumlashtirish hamda yangi vaziyatda faol sinab ko‘rish [8]. Bu sikl taktik mashg‘ulot, uning tahlili va qayta bajarilishi ketma-ketligiga to‘liq mos keladi. D. Shyonning «reflektiv amaliyotchi» konsepsiyasi esa mutaxassis o‘z harakatlari ustida amal paytida va undan keyin mulohaza yuritishi kasbiy mahoratning asosi ekanini ta’kidlaydi [10].

Rus pedagogikasida A.A. Verbitskiy ishlab chiqqan kontekstli o‘qitish nazariyasi o‘quv faoliyatini bo‘lajak kasbiy faoliyat sharoitiga yaqinlashtirishni talab qiladi: o‘quv faoliyati akademik shakldan kvazikasbiy va nihoyat o‘quv-kasbiy shaklga o‘tib boradi [11]. Taktik tayyorgarlik uchun bu nazariya alohida ahamiyatga ega, chunki jangovar vaziyatning ko‘plab omillarini (relyef, vaqt, dushman harakati, aloqa) o‘quv sharoitida modellashtirish imkonini beradi. O‘zbek pedagogik adabiyotida ham o‘qitish jarayonini texnologiyalashtirish, maqsad va natijani aniq belgilash, o‘quvchi faoliyatini markazga qo‘yish masalalari keng yoritilgan [4; 5].

Tadqiqot metodologiyasi

Simulyatsion va harbiy o‘yinlar. Harbiy o‘yinlar uzoq tarixga ega: Prussiya armiyasida 1812–1824-yillarda G. fon Reyszvits va uning o‘g‘li tomonidan ishlab chiqilgan Kriegsspiel taktik rejalashtirishni xaritada o‘ynash uchun qoidalar tizimini joriy etgan va keyinchalik boshqa armiyalarga tarqalgan [14]. Bugungi kunda kompyuter simulyatorlari, virtual va kengaytirilgan reallik vositalari kursantga xavfsiz sharoitda ko‘p marta qaror qabul qilish va oqibatlarini ko‘rish imkonini beradi. Pedagogik nuqtayi nazardan, o‘yin kursantni passiv tinglovchidan faol qaror qabul qiluvchiga aylantiradi. Vaziyatli (keys) va muammoli o‘qitish. Real yoki real asosga qurilgan taktik vaziyatlar (keyslar) kursantlarni muammoni aniqlash, ma’lumotlarni saralash, variantlarni solishtirish va asoslangan qaror qabul qilishga o‘rgatadi. Bunday yondashuv Blum taksonomiyasining tahlil, baholash va yaratish darajalariga mos keladi [6; 7]. Keysni tayyorlashda o‘quv maqsadi, boshlang‘ich ma’lumotlar, cheklovlar va baholash mezonlari aniq belgilanishi kerak.

Hamkorlikda o‘qitish. Taktik vazifa odatda jamoa tomonidan bajariladi, shu bois kichik guruhlarda ishlash, rollarni taqsimlash (komandir, shtab xodimi, bo‘linma komandiri) va o‘zaro baholash kasbiy jamoaviy ko‘nikmalarni shakllantiradi. E. Mazur taklif etgan «tengdoshlar bilan o‘qitish» (Peer Instruction) usuli ham o‘quvchilarning o‘zaro munozarasi orqali tushunchalarni chuqurlashtirishga asoslanadi [13] va nazariy-taktik mavzularda qo‘llanishi mumkin.

Natija va muhokamalar

Harakatlardan so‘nggi tahlil (After Action Review, AAR). AAR – AQSH armiyasida o‘quv va jangovar faoliyatni tizimli tahlil qilish usuli bo‘lib, u to‘rt savolga asoslanadi: nima rejalashtirilgan edi, aslida nima sodir bo‘ldi, nega shunday bo‘ldi va keyingi safar nimani yaxshilash mumkin. AQSH armiyasining ta’lim konsepsiyasida (TRADOC Pamphlet 525-8-2, 2011) o‘quvchi markazida turadigan, moslashuvchan va tajribaga tayanadigan o‘qitish yo‘nalishi belgilangan [12]. AAR Kolbning mulohaza bosqichi va Shyonning reflektiv amaliyoti bilan nazariy jihatdan to‘liq uyg‘undir [8; 10]. Uning asosiy afzalligi – tahlilning jazolash emas, o‘rganishga qaratilganligi va kursantlarning o‘zi xulosa chiqarishidadir.

Kompetensiyaviy baholash. An’anaviy yakuniy nazorat o‘rniga kuzatuv ro‘yxatlari (checklist), mezonli baholash (rubrika), amaliy topshiriq natijasi va o‘zini o‘zi baholashni uyg‘unlashtirish tavsiya etiladi. Baholash mezonlari kursantga mashg‘ulot boshida e’lon qilinishi, ya’ni o‘quv maqsadi va baholash mos kelishi muhim.

Taktik mashg‘ulotlarni tashkil etishning taklif etilayotgan modeli

Yuqoridagi nazariy asoslar va xorijiy tajriba asosida taktik mashg‘ulotni uch bosqichda tashkil etish tavsiya etiladi: (1) tayyorgarlik bosqichi – o‘quv maqsadlarini Blum taksonomiyasi bo‘yicha belgilash, vaziyatni kontekstli modellashtirish, rollarni taqsimlash; (2) bajarish bosqichi – maydonda yoki simulyatorda vazifani bajarish, o‘qituvchining kuzatuvchi va yo‘naltiruvchi sifatida ishtiroki; (3) tahlil bosqichi – AAR asosida natijalarni muhokama qilish, xulosalar chiqarish va vazifani takror bajarish. Quyidagi jadvalda an’anaviy va innovatsion yondashuvlar qiyoslangan.

Mezon	**An’anaviy yondashuv**	**Innovatsion yondashuv**
O‘qituvchi roli	Bilim yetkazuvchi, nazoratchi	Yo‘naltiruvchi, fasilitator, murabbiy
Kursant roli	Tinglovchi, namunani takrorlovchi	Qaror qabul qiluvchi, faol ishtirokchi
Vaziyat	Namunaviy, oldindan ma’lum	Noaniq, o‘zgaruvchan, keys va simulyatsiya asosida
Tahlil	Qisqa izoh, xatolarni sanash	AAR: sabab-oqibatni birgalikda tahlil qilish
Baholash	Yakuniy baho	Mezonli, jarayon davomidagi va o‘zaro baholash

Modelni joriy etishda quyidagi shartlarga rioya qilish zarur: o‘qituvchilarning pedagogik va raqamli malakasini oshirish; o‘quv-moddiy bazani (simulyator, taktik maydon, axborot vositalari) mashg‘ulot maqsadiga moslashtirish; mashg‘ulot natijalarini kuzatish uchun yagona mezonlar tizimini ishlab chiqish; innovatsion usullar samaradorligini tajriba-sinov orqali, ya’ni nazorat va tajriba guruhlarini taqqoslab baholash.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy harbiy ta’lim tizimida umumqo‘shin va taktik tayyorgarlikni takomillashtirish kursantni faol qaror qabul qiluvchi sifatida shakllantirishga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlarni talab qiladi. Blum taksonomiyasi, yaqin taraqqiyot zonasi, tajribaviy o‘qitish sikli, kontekstli o‘qitish va reflektiv amaliyot nazariyalari bunday yondashuvning ilmiy asosini tashkil etadi.

Simulyatsion o‘yinlar, vaziyatli o‘qitish, hamkorlikda o‘qitish, harakatlardan so‘nggi tahlil va kompetensiyaviy baholash usullari o‘quv jarayonini jangovar faoliyat sharoitiga yaqinlashtiradi hamda tahliliy va tezkor fikrlashni rivojlantiradi. Taklif etilgan «tayyorgarlik – bajarish – tahlil» modeli ularni yagona tizimga birlashtirib, mashg‘ulotning har bir bosqichida o‘quv maqsadi, faoliyat va mulohaza o‘zaro bog‘lanishini ta’minlaydi.

Keyingi tadqiqotlarda ushbu modelning samaradorligini tajriba-sinov ishlari orqali miqdoriy ko‘rsatkichlar bilan tasdiqlash, shuningdek, simulyatsion vositalarni O‘zbekiston harbiy ta’lim muassasalari sharoitiga moslashtirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni.

3. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

4. Yo‘ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan, 2006.

6. Bloom B.S. (ed.). Taxonomy of Educational Objectives: Handbook I, Cognitive Domain. New York: David McKay, 1956.

7. Anderson L.W., Krathwohl D.R. (eds.). A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom’s Taxonomy of Educational Objectives. New York: Longman, 2001.

8. Kolb D.A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1984.

9. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

10. Schön D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 1983.

11. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: Высшая школа, 1991.

12. U.S. Army Training and Doctrine Command. TRADOC Pamphlet 525-8-2: The U.S. Army Learning Concept for 2015. Fort Eustis, VA, 2011.

13. Mazur E. Peer Instruction: A User’s Manual. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 1997.

14. Perla P. The Art of Wargaming. – Annapolis, MD: Naval Institute Press, 1990.